

ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність. На сучасному етапі розвитку економіки України важливою умовою успішного функціонування туристичної сфери є упровадження ринкових елементів і механізмів ефективного використання комплексу рекреаційно-туристичних ресурсів. Це дало б можливість Україні значно підвищити свій рейтинг на міжнародному ринку туристичних послуг, розширило туристичні можливості окремих регіонів і населених пунктів країни.

Вивченість у науковій літературі. Проблемі використання рекреаційно-туристичних ресурсів присвячено достатньо досліджень вітчизняних вчених. Насамперед слід згадати наукові доробки Бейдика О.О., Любіцевої О.О. Мацоли В.І., в яких викладені основи класифікації та оцінювання цих ресурсів, публікації Денисика Г.І., Каліновського Д.І., Кілінської К.Й., Колотухи О.В. з обґрунтуванням специфіки використання регіональних ресурсів, статті Гетьмана В.І. щодо залучення у сферу туризму об'єктів природно-заповідного фонду України, фундаментальну працю Ткаченко Т.І. про економічні аспекти сталого розвитку туризму на основі існуючих ресурсів та багато ін.

Мета статті полягає в аналізі особливостей та можливостей використання рекреаційно-туристичних ресурсів регіонів України на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційно-туристичні ресурси – це об'єкти і явища природного, природно-антропогенного та соціально-економічного походження, що використовуються або можуть бути використані для туризму, безпосередньо впливають на організацію туристичної діяльності, її спеціалізацію та визначають економічну ефективність цієї діяльності [1, 4, 6]. У цілому регіони України забезпечені різноманітними ресурсами, сприятливими для розвитку рекреаційної діяльності, у тому числі й туризму.

Серед природних ресурсів, що позитивно впливають на формування і розвиток туристичного комплексу України, є клімат і рельєф, водні, лісові, бальнеологічні ресурси, об'єкти природно-заповідного фонду країни, у цілому атрактивні для туристів ландшафти.

Кліматичні ресурси України займають особливе місце, оскільки саме вони визначають просторову організацію рекреаційного туризму. Територія України характеризується комфортним і помірно комфортним кліматом, сприятливим у цілому для рекреаційно-туристичної діяльності. Комфортні кліматичні ресурси сьогодні – це основа функціонування більшості кліматичних курортів, які виступають своєрідними акумуляторами туристів.

Щодо рельєфу найбільш сприятливими для туризму в Україні є гірські і передгірські території Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької областей та Криму. Достатньо високий рівень привабливості для туристів має Українське Поділля (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька

області), рельєф яких представлений високими рівнинами, а також рельєф областей, розташованих в долині Дніпра, зокрема, Черкаської і Запорізької.

В Україні перспективними для використання в туристичній сфері є й спелеологічні ресурси, представлені насамперед комплексом унікальних печер, які за умови відповідного обладнання і підвищення рівня безпеки та доступності, можна перетворити на привабливі туристичні дестинації міжнародного рівня. Зосереджені ці ресурси переважно у трьох регіонах України: Подільському, Карпатському та у Криму.

Для потреб туризму інтенсивно використовуються актуальні смуги та акваторії різноманітних водних об'єктів. Світове значення мають рекреаційно-туристичні ресурси морських пляжів Чорного й Азовського морів, долини Дніпра та інших річок і озер. Пляжні ресурси України зосереджені переважно в Північному Причорномор'ї, Запорізькій, Донецькій областях та у Криму.

Для потреб туризму широко використовують лісові ресурси. За даними Державного агентства лісових ресурсів України у структурі лісових ресурсів належне місце займають рекреаційно-оздоровчі ліси (1586 тис. га або 15 % від площі усіх лісів) та ліси природоохоронного, наукового і історико-культурного призначення (1440 тис. га або 14 %) [5]. Саме ці категорії лісових ресурсів найбільш придатні для провадження рекреаційно-туристичної діяльності.

За роки незалежності площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) на лісових землях збільшилася у 4 рази (у 1978 р. площа 315 тис. га, а у 2016 р. – 1282 тис. га) і заповідність відповідно збільшилася з 5,5 % до 16,1 % [5]. Серед об'єктів ПЗФ значно зросла площа і кількість національних природних парків (НПП), які найбільш придатні для туристичної діяльності [3].

До найважливіших рекреаційно-туристичних ресурсів належать й бальнеологічні ресурси. В Україні наявні мінеральні води всіх основних бальнеологічних груп. Мінеральні води «Миргородська», «Куяльник», «Поляна квасова», «Нафтуса» є унікальними і мають світове значення [4. 6]. Найбільші запаси мінеральних вод зосереджені в Карпатському регіоні, в якому лідирує Закарпатська область, а також в Донецькій області та на Поділлі.

Україна володіє практично невичерпними запасами лікувальних грязей, проте їх використання в рекреаційно-туристичній сфері є й дотепер недостатнім.

Кількість природних ресурсів, придатних для використання в рекреаційно-туристичній сфері, суттєво коливається за регіонами і областями України. Найбільше їх у Криму, Карпатському та Столичному регіонах, найменше в областях Подільського, Центрального та Північно-Західного регіонів.

Культурно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси в Україні представлені архітектурно-історичними, біосоціальними та подієвими їх видами [6]. В Україні налічується близько 54 тис. історико-культурних пам'яток, з яких 12 тис. становлять інтерес як туристичні об'єкти. Нині в Україні близько 400 населених пунктів включені до списку історичних населених місць. 47 архітектурно-історичних ансамблів і комплексів оголошено державними заповідниками, серед них є й такі, що мають статус Національних. Це, зокрема, «Софія Київська», «Києво-Печерська Лавра», «Кам'янець»,

«Давній Галич», «Хортиця», «Чигирин» та ін. Як відомо, окремі українські історико-культурні об'єкти включені до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

Простежуються певні закономірності у поширенні архітектурно-історичних ресурсів, зокрема, в західних областях на півдні України переважають культові та фортифікаційно-замкові споруди, на сході – переважно об'єкти громадської архітектури.

Нині до національного переліку України включено 6 елементів нематеріальної культурної спадщини, серед яких Опішнянська кераміка, Косівська мальована кераміка, Кролевецькі ткани рушники, Культура хліба (Хлібна культура і традиції), Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX-XXI ст.ст. (включений до Репрезентативного списку Світової нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО) та Козацькі пісні Дніпропетровщини. Ці ресурси є справжнім скарбом для туристів і сприяють підвищенню туристичної привабливості зазначених регіонів.

В останні роки активно використовують й подієві ресурси, зокрема, різноманітні фестивалі, організації і проведенню яких в регіонах України приділяється значна увага. У 2016 р. було проведено понад 930 фестивалів в різних куточках країни. Лідерами за кількістю цих подій були Закарпатська, Київська, Львівська області. Фестивалі були присвячені різним, але здебільшого культурним подіям, мали переважно місцеве і регіональне значення. Міжнародні фестивалі складають усього 10 % від загальної кількості фестивалів, проведених в Україні.

Культурно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси розміщені по території країни нерівномірно. Найбільша їх частка зосереджена в Столичному, Карпатському, Подільському та Північно-Східному регіонах, найменша - областях Північно-Західного та Донецького регіонів.

У групі соціально-економічних ресурсів України важливе місце належить рекреаційно-туристичній інфраструктурі [7]. В якості основного показника аналізу цих ресурсів розглядається кількість установ організованого туризму. Їх частка значно коливається за регіонами країни від 1,5 % - в областях Північно-Західного регіону до понад 21 % в Північному Причорномор'ї.

За результатами проведеного аналізу статистичних даних туристичного потоку до регіонів України упродовж 2012-2016 рр. [2], наявності і використання рекреаційно-туристичних ресурсів та рівня розвитку інфраструктури, виділені територіально-адміністративні одиниці (ТАО) України з низьким, середнім і високим рівнем привабливості для туристів. До областей, які мають високий рівень використання рекреаційно-туристичних ресурсів і високий рівень розвитку інфраструктури належать лише м. Київ та Львівська область. Ці ТАО, як свідчать статистичні дані про туристичні потоки до них, відрізняються високим рівнем привабливості для туристів. Три області (Івано-Франківська, Закарпатська, Одеська), маючи високий рівень забезпечення ресурсами, відрізняються середнім рівнем розвитку інфраструктури і також високим рівнем привабливості для українських та іноземних туристів. У цілому ж в Україні переважають області, що мають низький рівень забезпечення рекреаційно-туристичними ресурсами та

інфраструктурою, тому й рівень їх привабливості для туристів низький. Найбільш перспективними для розширення туристичних можливостей є ті області України, в яких зафіксований високий і середній рівень забезпечення ресурсами та низький рівень розвитку інфраструктури. Серед таких, наприклад, Вінницька, Миколаївська, Полтавська, Черкаська області. Пошук інвестицій для розбудови туристичної інфраструктури дасть можливість значно розширити їх рівень привабливості й підвищити рейтинг на ринку туристичних послуг.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що достатній рівень забезпеченості рекреаційно-туристичними ресурсами, не гарантує безумовний успіх регіонів України на туристичному ринку. Для підвищення туристичної привабливості областей необхідно передусім провести інвентаризацію регіональних ресурсів, підвищити їх функціональну доступність шляхом облаштування доріг, оглядових майданчиків та інших об'єктів інфраструктури; суттєво оновити заклади розміщення туристів; здійснити економічне обґрунтування нормативів плати за користування ресурсами, розв'язати проблему стихійного освоєння територій рекреаційного призначення; розробити і впровадити механізм створення туристичних кластерів різних рівнів; стимулювати на місцях розвиток рекреаційно-туристичного підприємництва.

Висновки. Ефективне використання рекреаційно-туристичних ресурсів у найближчій перспективі залежатиме від комплексу як загальнодержавних, так й регіональних заходів, спрямованих на прискорений розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури і на цій основі підвищення туристичної привабливості регіонів. Це питання потребує подальшого дослідження. Розв'язання зазначених проблем сприятиме перетворенню України у посправжньому туристичну державу світового рівня.

1.Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України /О.О.Бейдик - К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.

2.Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/.

3.Зінько Ю. В., Гетьман В. І. Проблеми зрівноваженого туризму у національних парках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-2002/problemi-zrivnovazhenogo-turizmu.html>.

4.Кілінська К.Й., Аніпко Н.П., Костащука В.І. ін Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні / під. ред. К. Й. Кілінська. – Чернівці: Рута, 2010. – С. 65-77.

5.Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>

6.Любіцева О. О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник /О.О.Любіцева, Є.В.Панкова, В.І. Стафійчук – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7.Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія методолоія, реалії бізнесу /Т.І Ткаченко – К. : КНТЕУ, 2006. – 537 с.